

Bedřich Formánek:

Využití aminů na přípravu chirálních cyklických sloučenin

Disertační práce

Disertační práce Mgr. Bedřicha Formánka je zaměřena na využití primárních aminů (většinou odvozených od cinchoninových alkaloidů) jako organokatalyzátorů při výstavbě cyklických systémů a spiro-center. Cíle práce jsou dobře definované, text je logicky uspořádán a dobře se čte. Produkty byly charakterizovány odpovídajícími metodami, jejich struktura byla stanovena kombinací NMR a dalších metod, včetně relativní konfigurace (u látek s více centry chiralit). Absolutní konfigurace byla spolehlivě určena rentgenostrukturní analýzou pro spirocyklickou látku **166eg1** obsahující síru a brom (str. 58) a pro dihydropyran **174a** obsahující síru; tyto výsledky pak byly extrapolovány na ostatní látky obou sérií. Vyzdvihnout je třeba autorovo odhodlání dojít k limitům reaktivity, zejména při optimalizaci enantioselektivity, kdy výsledek byl postupně vylepšován variací katalyzátorů a podmínek a nakonec vedl, v některých případech, ke snížení množství katalyzátoru na pouhých 5 mol% (str. 68/69), což je u těchto reakcí vzácností.

Práce je napsaná svěží češtinou s minimem chyb. Nicméně občas se autor přece jen nevyhnul úsměvným formulacím, např.: "... sledovaná transformace nevykazovala žádnou konverzi výchozí látky..." (str. 72). Několikrát použitý obrat "tím pádem" by se také neměl vyskytovat v odborném textu. Já sám jsem se naopak rád poučil, že Rf je retardační faktor (nikoliv Retention factor) a nadchl mě překlad "squaric acid" jako "čtverečná kyselina". "Rozloučený iontový pár" má též svůj půvab. Dále oceňuju diskusi o domino-, tandem-, a kaskádových reakcích, a autorův výběr ve prospěch domino-, podle Tietzeho doporučení. Naopak "izolovaný výtěžek" (isolated yield) je nesmyslný výraz, který bohužel zahučuje světovou literaturu, byť někteří editoři jsou na něj přímo alergičtí a vehementně se ho snaží vymýt (zejména Scott Denmark). Výraz "optická čistota" by měl být důsledně nahrazen správnější enantiomerní čistotou.

Grafika vzorců, včetně použití barev u transitních stavů, je vynikající, jak už je zvykem v této laboratoři. Snad jedinou námitku bych měl ke Schematu 61 (str. 74), kde úhel připojení chinuklidinového segmentu je znásilněný, a v transitním stavu není na první pohled úplně jasné postavení jednotlivých reaktantů vůči katalyzátoru. Některá schémata se ovšem stávají poněkud nepřehlednými díky složitému číslování vzorců, např. již zmíněný **166eg1**.

Lze konstatovat, že hlavních cílů bylo dosaženo: syntéza β -laktamů **130** z MBH karbonátů byla úspěšná, stejně jako dvojitá Michaelova adice za vzniku spirocyklických benzothiofenových derivátů **139** a **166**, kde jako elektrofilní komponenta vystupují enony **95**. Samostatnou kapitolou jsou cyklizační reakce s allenem **173**; zde důkladná optimalizační studie vedla ke konstrukci dihydropyranů **174** v enantiomerní čistotě 80-95% *ee*. Pouze bych tyto reakce nenazýval jako „formální [4+2] cykloadice“, ale spíše jako [4+2] annelace. Jediný neúspěch se dostavil při pokusu o přípravu spirocyklických rhodaninů. Práce obsahuje také některá zajímavá zjištění. Tak např. thioesterová skupina (resp. thiolaktononová) v látkách **140** reaguje při Wittigově reakci přednostně před sousední ketoskupinou a dává tak vzniknout alkyliden-benzothiofenonům **142** (str. 47), což kontrastuje s chováním odpovídajících α -keto-laktonů a laktamů; žádané isomerní látky se pak podařilo připravit Knoevenagelovou kondenzací.

Experimentální část demonstruje autorovu pečlivost nejen v provedení, ale i v sepsání. Výtku bych měl k optické aktivitě $[\alpha]_D$: V úvodu Experimentální části (str. 76) je uvedena její jednotka jako $[10^{-1} \text{ Deg cm}^2 \text{ g}^{-1}]$, zatímco v jednotlivých experimentech jsou hodnoty uváděné ve stupních, např. $[\alpha]_D = -27.3^\circ$ (str. 104 a jinde). To je pozůstatek z minulosti, který se táhne literaturou do doby, než na to upozornil Günter Snatzke, a objevuje se i poté.

Dotazy

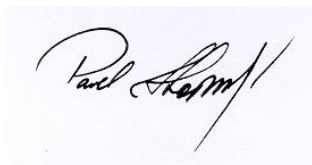
- (1) Cyklizace β -aminoesteru **129**, poskytující β -laktam **130**, byla úspěšná pouze při použití cínatého komplexu $\text{Sn}[\text{NTMS}]_2$ jakožto analogu LiHMDS, zatímco obvyklé báze (LDA, *t*BuOK, apod.) zcela zklamaly (str. 39). Proč nebyla použita alternativa s Grignardovým činidlem MeMgI nebo ještě lépe s *t*BuMgCl?
- (2) Mechanismus reakce **142** s enonem **95** (Schema 51, str. 59) předpokládá vznik (*Z*)-konfigurovaného iminiového iontu **I**, a jeho následnou přeměnu na enamín **II**. Čím je tato konfigurační preference zdůvodněna?
- (3) K témuž schématu: Lze vyloučit opačný scénář, kdy by iminiový iont naopak vznikl přednostně z enonu **142** a následně reagoval s enol-formou enonu **95**?

Shrnutí

Kandidát prokázal, že je schopen samostatně vědecky pracovat a kriticky hodnotit vlastní výsledky. Z Faradayova hesla Work-Finish-Publish splnil bez problému první část; s druhými dvěma měl evidentně značné potíže a k dokončení práce musel být donucen okolnostmi, školitelem, a kolegy.

Závěr

Předložená disertační práce Bedřicha Formánka jednoznačně splňuje všechna náročná kritéria, a proto ji plně doporučuji k dalšímu řízení.

Pavel Kočovský